avaisuudet« (Jyväskylä, 1916; II+98 lk.), selle II täiend. tr. »Oppikirja eestin ja suomen eroavaisuuksista« (Hels., 1926; 192 lk.); »Eesti-soome sõnaraamat« (Hels., 1917; XVIII+362 lk.); »Viron kielen äännehistorian pääpiirteet« (Hels., 1917; XIX+113 lk.). Eesti praegusel keeleteaduslikul tööl on palju tänu võlgu K.-e algatus- ja õhutusvõimeile. K.-e tegelikumaid, eesti kirjakeele uuemat arenemisjärku puudutavaid harrastusi kajastavad »Arvustavad märkused keeleuuendusnõuete puhul« (Tallinna, 1919; 104 lk.) ja »Lauseliikmed eesti keeles« (Tartus, 1924; XII+98 lk.). Muudest, eesti keele ajalugu kaudsemalt valgustavaist teostest nimetatagu: »Vatjan kielen äännehistoria« (Hels., 1915), »Lõunavepsa häälik-ajalugu« I—II (*Acta et Comm. Univ. Dorp.* 1922, B II - III) ja »Untersuchung über die livische Sprache I. Phonetische Einführung. Sprachproben« (Tartu, 1925). Eesti keele uurimistöö kõrval on K.-l suured teened ka Eesti ja Soome vahekordade sõlmimisel ning kindlustamisel. Liivis on aga K.-e kestval ja väsimatul õhutusel kujunenud rahvuslik liikumine, liivlaste natsionaalse iseteadvuse ärkamine, selle pea kadunud rahvakillu keele uuesti elule virgumine ja isegi levimine vahepeal asemele tunginud läti keele kulul.

Aikalaiskirja (1920), lk. 222; »Vem och vad«; Tartu ülik. arhiiv. *T.*

KEUSSLER, Friedrich Gotthilf v., ajaloolane, sünd. 19. VI 1856 Serbenis Liivimaal kirikuõpetaja August Wilhelm v. K.-i (1810—87; välja andnud m. s. a. 1877 täiendised K. E. Napiersky Liivi kirikuõpetajate leksikonile) pojana, õppis 1877—83 Tartu ülikoolis esiti õigusteadust ja siis ajalugu, oli 1883—85 Viljandis saksa »maagümnaasiumis« ja 1886—1914 Peterburi Anna-koolis õpetaja, 1915—19 Riias rmtkoguhoidja ja asus a. 1919 Greifswaldi (Saksamaal), kus suri 9. X 1924. — Tema mitmekesise sisuga töist oleks Liivi ajaloo alalt nimetada: Die Gründung d. Cistercienserklosters zu Dünamünde (Einl.-Progr. zu d. am 19. XII 1884 im Livl. Landesgymn. zu Fellin stattfind. festl. Redeakt); Der Ausgang d. ersten russ. Herrsch. in d. gegenwärt. Ostseeprov. im 13. Jahrh. (Год. отчетъ Учил. Св. Анны . . . , СПБ., 1897, täiendised 1898, venekeelne tõlge 1900; Vene Tead. Akadeemia poolt auhinnatud töö); Die Nationalität d. Chronisten Heinrich v. Lettland (Heinrich v. Lon) u. sein Lebensgang (SB Riga 1914, jaan. – mai, lk. 150—67).

Alb. acad.; Wer ist's VIII (1922); Dorp. Nachrichten 1924, nr. 241. *R. K.*

KEYSERLING, Alexander Friedrich Michael Leberecht Nikolaus Arthur, krahv, loodusteadlane, Balti-Saksa haridus- ja politikategelane, sünd. 15. VIII 1815 Kuramaal mõisaomaniku pojana, õppis a. 1834 peale Berliini ülikoolis loodusteadusi ja avaldas a. 1840 üheskoos prof. J. H. Blasius'ega teose: »Die Wirbelthiere Europas«. Samal a. pöördus K. kodumaale tagasi, oli aa. 1841—50 Vene riigiteenistuses, täitis valitsuse määramisel mitmesuguseid teaduslikke ülesandeid ja võttis osa mitmest tähtsast uurimisreisist. Üheskoos R. J. Murchisoniga ja E. Verneuil'ga avaldas K. a. 1845 kaheköitelise töö „*The geology of Russia in Europe and the Ural-mountains*", üheskoos P. v. Krusenstiern'iga ilmutas ta a. 1846 töö »Wissenschaftliche Beobachtungen auf einer Reise in das Petschoraland im J. 1843«, mis teosed on põhjapaneva tähtsusega Vene paleontoloogia ja geoloogia alal. Tema teenete eest mainitud teaduste kui ka botaanika ja zooloogia alal kutsusid mitmed teaduslikud asutised, m. s. ka Vene Tead. Akadeemia, K. oma liikmeks ja Berliini ülikool annetas talle doktori tiitli. Peterburis elades liikus K. hooviringkondades; ta nimetati a. 1843 kammerjunkruks ning a. 1859 kammerhärraks. 1847. a. asus K. Eestimaale oma mõisa Raikülasse. Ta jätkas siin teaduslikke uurimisi ja võttis agarasti osa omavalitsuslikust tegevusest. 1856. a. talurahva seaduse maksmapaneku ärevail aastail — 1857—62 — oli K. Eestimaa rüütelkonna peameheks, kasutades oma sidemeid pealinnas kohaliku aadli huvides ja teotsedes n. n. »Ostseecomité's«, mis a. 1859 kinnitatud täiendavad määrused 1856. a. seadusele välja töötas. Kauemat aega oli K. maanõunikuks ja Eestimaa põllundusühingu (Der estländ. landwirtschaftl. Verein) esimeheks. Aa. 1862—69 Tartu õppekonna kuraatori kohal asudes mõjutas K. mitmeti Tartu ülikooli teadusliku tasapinna tõusu. K. püüded, mis olid sihitud ülikooli vabastamisele kitsast Balti-Saksa provintsivaimust, ei andnud küll C. Schirreni (vt.) ja teiste õppejõudude vastutöötamise tõttu tagajärgi, kuid selle eest õnnestus K.-il Tartu kutsuda rea väljapaistvaid teadusmehi (A. Wagner j. t). 1865. a. maksmapandud uus staat suurendas märksa ülikooli rahalisi vahendeid ja samal a. kinnitatud uus ülikooli põhikiri kindlustas sellele endiselt laialise autonoomia ja senised Tartu ülikooli erinevused, nagu teoloogia fakulteedi olemasolu, ülikooli kohtuasutiste laia kompetentsi jne. Kui kindralkuberner Albedinski (vt.) ajal venestamistendentsid hoogustusid, a. 1868 ellu kutsuti kuraatori abi koht vene keele õppimise edusammude järgi valvamiseks, a. 1869 õppeasutisi kohustati kirjavahetust teiste riiklikkude asutistega pidama vene